

Skowronek, Jerzy

"Garibaldi", Tomasz Wituch, Wrocław [etc.] 1983 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/4, 825-826

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

obarczonego misją zawrócenia korpusu marszałka Grouchy na pole bitwy. Z zadania tego Zenowicz wprowadzić wywiązał się, lecz z dużym opóźnieniem, co w decydujący sposób zaważyło na losach cesarza. Dalej autor omawia dwie sylwetki ostatnich Polaków przy Napoleonie — szefa szwadronu Jana Schultza oraz „kapitana” Fryderyka Piątkowskiego, mitomana i fantasty, jedyne go oficera polskiego na wyspie Św. Heleny. Ostatni szkic przedstawia udział weteranów polskich w uroczystościach sprowadzenia prochów Napoleona do Francji w roku 1840 (tu autor przytacza wiersz Słowackiego napisany z tejże okazji). Zamknięciem cyklu jest szkic biograficzny o jednym z przodków autora, oficerze napoleońskim Antonim Innocentym Kirkorze. Wszystkie opracowania opatrzone są aparatem źródłowym.

Istotnym dodatkiem do książki są uzupełnienia do wydanej rok wcześniej „Legii Nadwiślańskiej”. Dotyczą one głównie personaliów oficerów tej formacji i pochodzą z materiałów uprzednio autorowi nieznanych lub pominiętych.

Wydaje się, że pracy tej rangi towarzyszyć powinno bogatsze wyposażenie książki w ilustracje i mapy. Na dobro Kirkora należy zapisać kolejną odkrywczą publikację o działaniach polskich oddziałów w służbie Napoleona za Pirenejami. Można się spodziewać, iż będąca w druku książka „Général Chlopicki en Espagne d'après des documents inédits 1808—1812” okaże się równie znaczącą pozycją.

W. W.

Tomasz Wituch, *Garibaldi*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1983, s. 290.

Postać jednego z najwybitniejszych rewolucyjnych działaczy włoskiego ruchu narodowego, uczestnika wielu inicytyw wolnościowych w innych krajach europejskich i amerykańskich — Giuseppe Garibaldiego jest znana w Polsce dość powierzchownie. Mimo wcześniejszych publikacji dopiero książka historyka dziejów powszechnych — Tomasza Witucha daje czytelnikowi polskiemu gruntowną, pełną charakterystykę jednego z najpopularniejszych Włochów.

W ośmiu rozdziałach autor przedstawia burzliwe losy i bogatą działalność polityczno-konspiracyjną, a przede wszystkim wojсковą Garibaldiego: dzieciństwo i służbę marynarską, udział w demokratycznej i narodowej konspiracji Mazziniego, bardzo różnorodną działalność w Brazylii i innych krajach południowoamerykańskich w latach 1835—1848 (która chyba bardziej zasługuje na nazwę „awantur południowoamerykańskich”, aniżeli „epopei”). Pięć rozdziałów (prawie 2/3 tekstu biografii) poświęca autor najważniejszej części życia Garibaldiego — udziałowi w walkach o stworzenie zjednoczonego, demokratycznego państwa włoskiego, poczynając od Wiosny Ludów (z wielkim, niezbyt chlubnym epizodem amerykańskim w latach 1850—1854).

Biografia w sposób klarowny i bardzo przystępny przedstawia wszystkie ważniejsze fakty dotyczące różnorodnej działalności i życia prywatnego Garibaldiego i ukazuje je we właściwych proporcjach, spokojnie a przekonująco przeciwstawiając się skrajnym legendom bohaterstwa, ale uwzględniając niekiedy atmosferę sympatycznej legendy umiarkowanej (np. podkreślanie prawości bohatera mimo wypadków łamania danego słowa, tłumaczenia „zaślepioną miłością do Anglii” braku zainteresowania irlandzkim ruchem narodowym i dążeniami Włochów na Malcie etc.). W książce przedstawiono słuszną periodyzację biografii Garibaldiego (z wyjątkiem trochę zaskakującego połączenia w jednym rozdziale „Cisza przed nową burzą” upartych prób kontynuowania rewolucyjnej i partyzanckiej walki we Włoszech po upadku Republiki Rzymskiej z podjętymi po tym okresie podróżami po Ameryce i kierowaniem statkiem handlowym w Ameryce).

Monografia Witucha jest bardzo wartościową książką z zakresu wciąż deficytowych dziejów powszechnych i to kręgu, bliskiego naszej historii. Autor sygnalizuje podstawowe polonika w tej biografii. Może czyni to — jak na polskiego czytelnika i polskie potrzeby nazbyt lakoniczne (udział Polaków w wyprawie sabaudzkiej, w obronie Republiki Rzymskiej i „Wyprawie Tysiąca” oraz zainteresowanie sprawą polską w latach sześćdziesiątych). Zapewne słusznie podważa teorię o wielkim entuzjzmie i zainteresowaniu Garibaldiego współdziałaniem polsko-włoskim i polskimi walkami o niepodległość (s. 254—256) ale pomija milczeniem sprawę polskiej szkoły wojskowej w Genui i projekty wyprawy najstarszego syna Garibaldiego na pomoc powstaniu styczniowemu.

Wielkim osiągnięciem monografii jest znalezienie właściwych proporcji między sylwetką bohatera a uwarunkowaniami i rolą tych wydarzeń, w których uczestniczył. Autor świetnie, obrazowo, a zarazem precyzyjnie lokuje jego działania na tle ówczesnych dziejów Włoch, odpowiednich epizodów dziejów poszczególnych krajów południowoamerykańskich, Francji i Wielkiej Brytanii (sformułowania dyskusyjne, wątpliwe zdarzają się tu bardzo rzadko — np. na s. 28 tłumaczenia włoskich wydarzeń z lat 1830—1832 — polityką wschodnią lat 1828—1829).

W sumie jest to jedna z najlepszych książek w wartościowej serii biografii realizowanej przez „Ossolineum”. Autor bardzo dobrze wykorzystał podstawową, bogatą literaturę drukowaną — zarówno opracowania, jak obszerne wydawnictwa źródłowe. Stworzył biografię odpowiadającą najwyższym kryteriom publikacji popularnonaukowych, a zarazem podstawowym kryteriom naukowym w dziedzinie badania przeszłości.

J. S.

Witold Jakóbczyk, *Niemcy 1815—1919 między partykularyzmem a federalizmem*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa-Poznań 1984, s. 328.

Podstawowy trzon książki ma, co przyznaje sam autor w zakończeniu (s. 312), charakter analityczno-faktograficzny. Brak tu zatem obszerniejszych rozważań na temat problemu zjednoczenia i jedności w niemieckiej ideologii i myśli politycznej. Czytelnik znajduje natomiast rzeczowy wykład usiłowań unifikacyjnych z czasów Związku Niemieckiego, Wiosny Ludów i Związku Północnoniemieckiego; wiele miejsca poświęcono powstaniu II Rzeszy oraz jej unifikacji prawnej. Zastanawia się też autor nad czynnikami dezintegrującymi zjednoczone Niemcy po 1870 r., wymieniając wśród nich konflikt z Kościołem i Partią Centrum, działalność socjaldemokracji oraz kwestię mniejszości narodowych. Ostatni rozdział, traktujący o wydarzeniach schyłku I wojny światowej i pierwszego okresu powojennego, zatytułowany został „Zjednoczenie oddolne”. Chodzi tu oczywiście o demokratyzację ustroju Niemiec, jak się okazało niepełną i nietrwałą. Skądinąd jej efektem był odwrót od tendencji centralizacyjnych, które dotychczas dominowały, czy zaś Republika Weimarska sprzyjała unifikacji odmiennego typu, należałoby wykazać. Rzecz inna, że chodzi tu o okres, którego książka z założenia już nie obejmuje. Pracę oparto o wydawnictwa źródłowe i, obszerną literaturę przedmiotu; sporadycznie autor sięga także do archiwaliów i publicystyki. Uzupełniają ją mapa oraz indeks osobowy, nie zawierający niestety nazwisk autorów cytowanych opracowań.

A. S.